

Projektrapport 2011

JÄMSTÄLLDHET PÅ DAGIS

Fredrika Biström

Projektledare Sara Sundell

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	4
2. Inledning	5
Fler möjligheter för barnen	
Bakgrund	
Pilotprojektets början	
Varför jämställdhet	
Att jobba med jämställdhet på daghem	
3. Metoder	8
Fokus på utbildningarna	
Normkritiskt tillvägagångssätt	
Övrig utbildning inom projektet	
4. Pilotdaghemmen	11
5. Resultat	12
Genusanalys av böcker på daghemmet Kastanjen	
Observation av talarutrymme på daghemmet Kastanjen	
Med vad och vem leker barnen med?	
Husmodellen	
Videofilmning	
Genomgång av filmmaterial	
6. Resultatdiskussion	15
Analyser av filmerna	
Film om städning	
Film om avklädning i tamburen	
Film om födelsedagssamling	
Koppling till forskning	
Förändringar på daghemmen	
7. Konkreta arbetsmetoder	20
Sammanställning av Kristina Henkels metoder	
8. Utvärdering	22
Allmänt	
Henkels utbildningar	
9. Synlighet och expertis	24
10. Slutord	24
11. Litteratur	26

1. Sammanfattning

Med projektet ”Ett jämställt dagis” ville vi ta reda på hur personalen på Folkhälsans daghem bemöter barnen och hur daghemsmiljön ser ut med tanke på att alla barn ska få lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett kön. Vi ville se om barnen får möjlighet att utveckla ett brett beredskap av resurser och färdigheter för framtiden och om det finns skillnader med vilka färdigheter som uppmuntras hos pojkar och flickor.

Erfarenheter och forskningar om jämställdhetsarbete på daghem fanns i Sverige, men saknades från Finland. Projektet har fått mycket uppmärksamhet i media både på svenska och på finska. Pilotprojektet gjordes på två av Folkhälsans daghem, ett i Åbo och ett i Grankulla. Metoderna var utbildning av personalen och föräldrarna, hemuppgifter, iakttagelser på daghemmen bl.a. med videokamera, handledning, böcker och ett eget bildarbetsmaterial. Tanken var att ge personalen redskap för att kunna jobba mer jämställt.

Resultaten var att det fanns skillnader i hur flickor och pojkar blev bemötta på daghemmen och att förväntningar ofta var olika beroende på barnens kön. Barnen delas även ofta in i grupper av flickor och pojkar istället för att beaktas som individer. Det leder ofta till att de leker och umgås skilt. Videofilmerna visade att pojkar lättare fick hjälp, uppmärksamhet och behövde inte hjälpa till lika mycket, men de blev oftare utan samtal och närhet av pedagogerna. Flickorna fick mer samtal av pedagogerna, men förväntades hjälpa till mer, klara sig själva och fick ofta vänta längre på hjälp eller uppmärksamhet.

Det här kan leda till att barnen utvecklar olika egenskaper och förmågor. Ändå behöver både flickor och pojkar lära sig social kompetens, prata om känslor, diskutera, ta ansvar, visa hänsyn, få plats, bli självständiga och få bekräftelse för den person de är. För att få ett brett förråd av resurser behöver olika egenskaper stärkas hos alla barn redan som små, oberoende av kön. Det blev ett område vi jobbade vidare med inom projektet.

Efter att konsekvent jobbat med jämställdhetsmetoder, såg personalen på pilotdaghemmen positiva förändringar hos barnen och i bemötandet av barnen. Barnen har fått större handlingsutrymme, fler möjligheter till lekar och leksaker, de leker mer även med barn av det andra könet och de behöver inte se fina ut eller prestera bra för att bli bekräftade. Personalen bekräftar barnen för de personer de är, vilket är stärkande för självkänslan. Deras bemötande av barnen har blivit mer lika för flickor och pojkar.

Arbetet med jämställdhet på daghem har visat sig vara viktigt för både daghemspersonal och föräldrar. Folkhälsan har blivit föregångare i Finland och har samlat unika erfarenheter som det nu är viktigt att sprida. Vår funktion i framtiden kan vara att dela med oss av vår expertis via utbildningar och ge stöd åt daghemmen som vill jobba med jämställdhet.

2. Inledning

En pojke på daghemmet får direkt hjälp att ta av sig ytterkläderna, utan att han brett om det. Pedagoger pratar inte med honom, men hjälper honom snabbt. En flicka står och väntar att det ska bli hennes tur. Hon får köa och be om hjälp, men när hon får hjälp har pedagoger mer tid för henne och pratar med henne. När det är dags att välja lek vid samlingen är det en pojke som får välja, fast han inte markerar. Alla flickorna markerar, men pedagoger tycker att pojken ska få välja idag eftersom det var en flicka som valde lek dagen innan. Kan det vara så här på Folkhälsans daghem? Påverkar barnets kön hur det blir bemött och vilka egenskaper och resurser som stärks för framtiden? Har alla barn på Folkhälsans daghem lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oberoende av vilket kön de tillhör?

Det finns mycket erfarenheter av att jobba med jämställdhet eller genuspedagogik i Sverige. Där startades det första projektet år 1995. De svenska erfarenheterna visar att barnen på daghemmen bemöts olika beroende på vilket kön de tillhör och det är varken till fördel för flickorna eller för pojkarna. Det saknades erfarenheter från Finland och Folkhälsan blev därmed de första som gjorde ett liknande projekt i Finland.

Fler möjligheter för barnen

Jämställdhet på dagis handlar om att ge barn fler möjligheter och fler resurser. Målsättningen är att främja hälsan hos barnen. Fokus ligger på de vuxnas sätt att bemöta barnen, barnen behöver inte ändra på sig. Det innebär att lära sig att se barnen som individer, inte som pojkar och flickor och att bemöta dem som individer. Vuxna bemöter barn oftast omedvetet med olika förväntningar och attityder beroende på om vi uppfattar dem som flickor eller pojkar. Det styr barnen till snäva och begränsade roller som påverkar deras möjligheter och utveckling. På det sättet kan flickor och pojkar få olika färdigheter och förutsättningar för framtiden.

Att jobba jämställt med barn på daghem innebär inte att barnen inte mer får vara flickor och pojkar eller att de inte mer skulle få leka som de vill. Det handlar om att de ska få vara sådana flickor och pojkar de vill vara, utan att vi vuxna begränsar dem p.g.a. deras kön. Vi ger dem istället fler alternativ och möjligheter. Det handlar om att bekräfta barnet som de personer de är. Att jobba med jämställdhet på daghem innebär också att ifrågasätta och bryta vissa rådande normer på daghemmet.

Bakgrund

Folkhälsan började jobba med jämställdhet på daghem redan hösten 2007 genom ett samarbetet med teatergruppen Blaue Frau och deras pjäs ”Prins Enok och prins Sessan”, som riktade sig till barn på daghem. Folkhälsan gjorde ett arbetsmaterial ”Ett jämställt dagis” som personalen fick då de beställt den turnerande pjäsen till sitt daghem.

Våren 2008 ordnade Folkhälsan i samband med den nämnda pjäsen fem seminarier om könsroller på olika orter; i Borgå, Helsingfors, Åbo, Jakobstad och i Mariehamn. Seminarierna hade många deltagare och ämnet väckte diskussion och intresserade målgruppen, dvs. daghemspersonalen. Vi beslöt därför att fortsätta arbetet och ordnade i början av hösten 2008 ett större seminarium ”Med ett jämställt daghem som mål - Seminarium om en jämställd småbarnsfostran” på Hanaholmen i samarbete med bl.a. Kvinnounionen, Hanaholmen och Delegationen för jämställdhet. Som huvudgäst på seminariet var pionjären inom arbetet med jämställdhet på daghem i Sverige genuskonsulten Kajsa Wahlström. Wahlström jobbade som daghemschef på daghemmet Björntomten och Tittmyran, där Sveriges första större jämställdhetsprojekt i Förskolan gjordes år 1995.

Pilotprojektets början

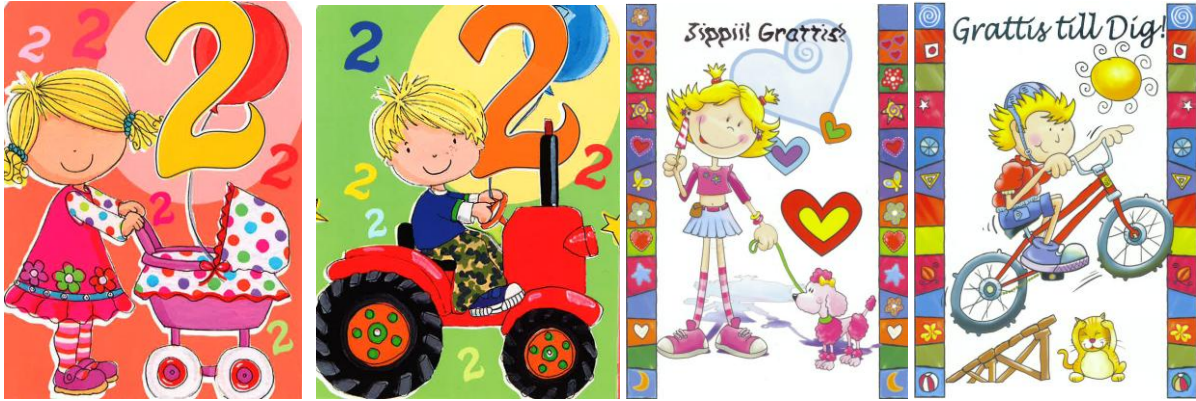
Seminariet på Hanaholmen var mycket populärt med nästan 150 deltagare. Det fanns en klar efterfrågan på dylika utbildningar och vi beslöt att fortsätta arbetet med jämställdhet på dagis. Nu hade vi öppnat upp frågan och talat om varför jämställdhetsperspektivet behövs, hur vardagen på daghemmen och utanför dem ser ut ur könsperspektiv. Vi hade hört resultat om hur olika vi vuxna bemöter flickor och pojkar, både medvetet och omedvetet. Vi hade fått ta del av erfarenheter av arbetet som hållit på i Sverige i 13 år. Det som saknades var erfarenheter och forskningar från Finland. Nästa steg ansåg vi därför var att göra en kartläggning av hur läget ser ut här hos oss i Folkhälsans egna daghem och att ge personalen konkreta metoder för att gå vidare i arbetet med ett jämställt bemötande av barnen och jämställda daghemsmiljöer. Tanken var att integrera jämställdhet i daghemmens vardag, så att barnen skulle må bättre och pedagogerna skulle få en mer hälsofrämjande arbetsmiljö med lugnare barn. Så började Folkhälsans pilotprojekt ”Jämställdhet på dagis” i början av år 2009. Projektet riktade sig i första hand till Folkhälsans egna daghem, men vi erbjöd utbildningar, seminarier och material även för personal från andra daghem.

Varför jämställdhet

Jämställdhet innebär lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett kön. Målet med vårt projekt var redan från början att de vuxna, dvs. daghemspersonalen skulle få mer redskap för att kunna bemöta barnen lika, som individer och inte som flickor och pojkar. Vi insåg att för att kunna göra det behöver de, förutom förändringar i attityderna och förväntningarna på barnen, mer kunskap och metoder. De behöver kunskap om vad ett jämställt bemötande av barnen innebär och vad det leder till, på vilket sätt barnen mår bättre av det.

Forskningar visar på att barn bemöts olika av vuxna genast från födseln (Svaleryd, 2002). Då små pojkar gråter uppfattas de ofta som arga, medan små flickor som gråter oftare ses som ledsna eller rädda. Födelsedagskorterna ser olika ut för flickor och pojkar, flickorna är passiva och omhändertagande, medan pojkarna är aktiva och tar risker. Samhället bygger upp olika förväntningar och roller för dem. Socialiseringens påverkan på hur flickor, kvinnor, pojkar

och män förväntas vara i vårt samhälle idag blir tydligare då man jämför med andra kulturer och andra historiska tidpunkter. Förväntningarna och könsrollerna ser olika ut i olika kulturer och i ett historiskt perspektiv. Även olika situationer tillåter olika beteendeformer, t.ex. är det inget konstigt om män kramar och pussar varandra på fotbollsplanen, medan det inte är lika tillåtet för dem att göra det på gatan.

De traditionella könsrollerna borde inte få begränsa barnen, utan var och en borde få vara den de vill vara och göra det de vill göra, oberoende om de är flickor eller pojkar. Då man främjar hälsan hos barn är det viktigt att de får utnyttja alla sina resurser och får lära sig utveckla olika egenskaper och kunskaper oberoende av kön.

Att jobba med jämställdhet på daghem

Att jobba med jämställdhet med barn handlar om att bredda på flickors, pojkars, kvinnors och mäns könsroller. För daghemspersonalen innebär det också att bredda på sin egen könsroll och att förändra sig själv, sina värderingar och förväntningar. Det gäller att synliggöra sina omedvetna förväntningar på kön och att försöka ha lika förväntningar och krav på pojkar och flickor. Då utgår man inte ifrån att pojkar eller flickor är på ett visst sätt eller tycker om vissa saker för att de tillhör ett visst kön. Man erbjuder istället alla barn likadan verksamhet oberoende av deras kön och har tillräckligt varierande verksamhet så att alla trivs.

Att jobba med jämställdhet innebär att stärka barnens självkänsla och ge barnen positiv bekräftelse för dem de är, inte för det de presterar eller för hur de ser ut. Det kan göras genom att benämna barnen med deras namn, inte som flickor och pojkar eller grupper av flickor och pojkar. Om vi vuxna inte delar in barnen enligt deras kön är det också lättare för dem att vara kompisar med barn av annat kön. En metod är att uppmärksamma egenskaper istället för utseende och kläder, samt aktiviteten istället för prestationerna. På det sättet stärker man barnens självkänsla och får dem att känna sig nöjda som de personer de är, oberoende av utseendet eller hur bra de presterar i olika situationer.

Det handlar om att ge barnen fler möjligheter, att lägga till och inte ta bort någonting. Om en flicka vill vara prinsessa får hon gärna vara det. Vi kan ge henne möjlighet att vara prinsessa

på olika sätt, en aktiv och vild prinsessa eller en mer traditionell prinsessa. Hon får välja, men hon får fler alternativ att välja emellan.

Det är viktigt att man inte heller i arbetet med jämställdhet ser barnen som grupper av flickor och pojkar, utan även iakttar barnen som individer och ser att det finns olika flickor och olika pojkar. Vissa pojkar kanske får mer plats och mer hjälp, medan andra kanske är tystare och inte får så mycket uppmärksamhet. Arbetet görs på individnivå, trots att man ibland kan se skillnader som kan gälla alla eller de flesta flickorna eller pojkarna.

Enligt jämställdhetskonsulten Kristina Henkel är fördelarna med att jobba med jämställdhet på daghem:

- 1 Minskad stress
- 2 Mindre mobbning
- 3 Ökad kreativitet
- 4 Fler valmöjligheter
- 5 Både personalen och barnen mår bättre
- 6 Barnen växer till helare individer med fler resurser

3. Metoder

Vi började med att jobba med tre pilotdaghem, men fortsatte med två stycken. Det ena daghemmet var i Åboland och det andra i Nyland, båda två Folkhälsans daghem. Som metoder har vi använt oss av personalutbildning, hemuppgifter, informationstillfälle för föräldrarna, observationer bl.a. med videokamera, handledning, arbetsmaterial, samt litteratur för personalen.

Personalen på daghemmen blev under en personalkväll erbjudna en kort utbildningskväll av Förbundets personal om jämställdhet och vad jämställdhet i daghemmet kan innebära. Sedan deltog Förbundets personal i ett föräldramöte på de två daghem vi valde att jobba med. Där fick föräldrarna möjlighet att ställa frågor och informerades om varför projektet startats, målsättningarna och metoderna för projektet.

Under våren och början av hösten 2009 erbjöds personalen en tredelad utbildning och handledning med den svenska jämställdhetskonsulten Kristina Henkel. Utbildningstillfällena hölls både i Åbo och i Helsingfors och var även öppna för annan daghemspersonal än från våra pilotdaghem. Det viktiga var att deltagarna skulle vara med på alla tre tillfällen och helst vara fler från samma daghem. Efter varje utbildningstillfälle fick deltagarna en hemuppgift som skulle utföras i daghemmet och som sedan gick igenom på nästa utbildning. I slutet av utbildningstillfällena höll Henkel en handledning för pilotdaghemmens personal, men där även andra kunde delta för att få möjlighet att följa med processen på pilotdaghemmen.

Fokus på utbildningarna

Henkels fokuserade på utbildningar på hur man kan arbeta praktiskt med jämställdhet, fördelarna med jämställdhetsarbetet, jämställdhet som en del av daghemmets vardag och ett jämställt bemötande av barnen. Den sista utbildningsdelen handlade om miljö och material. Där fokuserade hon på hur daghemsmiljön kan underlätta arbetet med jämställdhet och hur man kan använda materialet på dagis så att det främjar jämställdhet.

För att undersöka situationen på daghemmen gjorde personalen genusanalys av böcker, observation av talarutrymme, observation av daghemmets material, observation av vem som leker var och med vem och hur miljön ser ut, samt observationer med videokamera.

Efter utbildningshelheten började observationerna med videokamera på båda daghemmen. Metoden hjälpte personalen att se hur vardagen ser ut på deras daghem och hur de bemöter barnen. Filmerna visar hur pedagogerna bemöter flickor och pojkar. Det är interaktionen mellan personalen och barnen som är det viktiga och pedagogen som är i huvudrollen.

Förbundets personal tittade först på filmerna och valde vilka som skulle analyseras tillsammans med daghemmets personal. Det här gjordes, eftersom personalen inte själva hade tid att titta igenom allt material. De valda filmbitarna analyserades med personalen på handledningstillfällena. Vid det första tillfället på båda daghemmen var Kristina Henkel med och handledde. Filmerna fungerar som grund för det fortsatta arbetet med jämställdhet på daghemmen.

I filmerna kunde vi se att personalen i många situationer bemötte pojkar och flickor olika och gav dem olika förutsättningar. I sin helhet var det inte till fördel för varken pojkarna eller flickorna och deras utveckling.

Normkritiskt tillvägagångssätt

En av metoderna har varit ett normkritiskt tillvägagångssätt. Normer handlar om föreställningar, idéer och oskrivna regler om vad som är normalt och onormalt. De kan vara positiva och visa på hur man kan respektera varandra, t.ex. genom att lyssna när andra pratar. Normerna kan också vara begränsande och skapa hierarkier mellan olika sätt att vara på. De kan vara lokala och variera efter sammanhanget, t.ex. att ha en viss leksak för att passa in på ett daghem. Eller så kan de vara mer strukturella och genomsyra hela samhället, t.ex. att män inte bär kjol. Normerna är oftast osynliga tills någon bryter mot dem.

(Wiktorsson, 2010)

Då man jobbar med jämställdhet på daghem är det viktigt att man funderar på de rådande normerna på det egna daghemmet. Vilka normer finns det för flickor och vilka för pojkar, finns det heteronormer, etnicitetsnormer mm? Man kan diskutera normerna med barnen och involvera dem i jämställdhetsarbetet. Genom att ifrågasätta normer kan man öppna för fler

handlingsmöjligheter för barnen, samt förebygga diskriminering, mobbning och kränkningar. (Wiktorsson, 2010)

Inom projektet "Ett jämställt dagis" har vi utvecklat ett bildarbetsmaterial som ifrågasätter normer. Tanken är att materialet ska visas för barnen, inom personalgruppen och för föräldrarna för att kunna diskutera normerna och öppna upp för nya handlingsätt. Materialet innehåller nio foton med diskussionsfrågor på baksidan. På fotona finns leksaker eller barn som på något sätt överskrider normerna för hur pojkar och flickor "borde" vara och vilka leksaker de får leka med. På bilderna har traditionella "flickleksaker" blandats med traditionella "pojkleksaker" t.ex. så att spindelmannen dricker te ur en porslinservice och My Little Pony sköts om av en actionman. Hos barnen kan bilderna först väcka motstånd, eftersom det inte är som det ska vara, men senare kan de inspirera till att vidga lekarna och överskrida traditionella könsroller. Det är vår målsättning med materialet.

Fredrika Biström

Fredrika Biström

Övrig utbildning inom projektet

Förutom Henkels tredelade utbildning ordnades tre seminarier "Hänger mobbning och ojämställdhet ihop?" i samarbete med Folkhälsans mobbningsförebyggande arbete på daghem. Seminarierna ordnades i Helsingfors, Korsholm och i Åbo och hade ca 100 deltagare i Helsingfors och i Korsholm och ca 50 i Åbo. Projektansvariga har föreläst om temat och erfarenheterna från pilotprojektet vid flera olika tillfällen, bl.a. på Kommunförbundets utbildning för daghemspersonal i Helsingfors 2010 och i Åbo 2011, Gammas lunchseminarium 2010 och på Föreningsfestivalen 2011 i Åbo.

Projektansvariga har för att få expertis inom ämnet, förutom via forskning och litteratur, själv deltagit i flera utbildningar och seminarier om jämställdhet och gensufostran på daghem, främst i föregångarlandet Sverige.

4. Pilotdaghemmen

De två daghemmen som deltog i pilotprojektet var mycket olika. Daghemmet Kastanjen i Åbo kom med från första början. Personalen var intresserad av att jobba med jämställdhet och det fanns ett stort intresse för frågan hos flera av föräldrarna. Man kan säga att det fanns en efterfrågan på ett jämställt arbetssätt i det daghemmet. Föreståndaren drev frågan starkt och fick med personalen från första början. Folkhälsan ordnade ett informationstillfälle i början av projektet för hela personalen och var med på en föräldrakväll för att informera föräldrarna om projektet och vad det innebär för daghemmets vardag och för deras barn och hur de själva kan vara med och stöda arbetet hemma, t.ex. vid valet av barnböcker.

Alla från personalen, förutom kocken, på det daghemmet deltog i Folkhälsans tredelade jämställdhetsutbildning med Kristina Henkel och i hennes handledningar efter utbildningarna. Kocken deltog ändå i diskussionerna om jämställdhet tillsammans med personalen på daghemmet och läste böcker om ämnet. Efter utbildningstillfällena började personalen använda sig av de metoder de lärt sig och försökte konkret få jämställdhet som en del av vardagen på daghemmet.

Det andra daghemmet Folkhälsans Barnträdgård i Grankulla kom med i pilotprojektet efter Henkels första utbildningstillfälle. Två personer från personalen, föreståndaren och vice föreståndaren deltog i utbildningen och i den efterföljande handledningen. Övrig personal var inte med. Jämställdhet var inte så bekant för dem från tidigare, men intresset att lära sig nya metoder var stort. Den övriga personalen informerades inte särskilt mycket om utbildningens innehåll med påföljden att de inte riktigt förstod varför de skulle arbeta med jämställdhet och vilka metoderna var. De blev erbjudna att läsa böcker om ämnet, men ingen av dem gjorde det. Folkhälsan deltog även där i ett föräldramöte. Föräldrarna var intresserade, men inte heller de lika insatta i ämnet som på det andra pilotdaghemmet. Ämnet väckte diskussion även efter föräldrakvällen och flera föräldrar lånade böcker av oss efteråt och frågade personalen mer om projektet och jämställdhetsarbetet. Intresset blev därmed större efter föräldrakvällen, då de fått mer kunskap om jämställdhetsarbetet och fördelarna för barnen.

I början av pilotprojektet hade vi även med ett tredje daghem från Nyland. Föreståndaren var intresserad av att jobba med jämställdhet och Folkhälsan ordnade ett utbildningstillfälle för hela personalen på daghemmet. Efteråt var det meningen att hela personalen skulle delta i den tredelade utbildningen med Henkel. Några från personalen deltog, men det var olika personer varje gång och föreståndaren deltog inte, trots att hon var anmäld. Ingen från personalen deltog alla gånger, så ingen fick helheten. Vid handledningstillfällena efteråt deltog därför också olika personer varje gång.

Det blev svårt att jobba med ett daghem där föreståndaren inte deltog i den erbjudna utbildningen och där ingen lärde sig helheten. Det kändes som intresset trots allt inte var

tillräckligt stort för att göra en satsning på daghemmet. Vi märkte hur viktigt det är att personalen själv tar initiativ och är aktiv, speciellt föreståndarens agerande är av stor betydelse. Vi kunde inte fortsätta att sätta våra resurser på ett daghem där de inte själva var beredda att vara aktiva och göra konkreta åtgärder. Därför fortsatte vi projektet med de två övriga daghemmen.

5. Resultat

Daghemmen fick uppgifter efter varje utbildningstillfälle, som sedan gick igenom på handledningar med Kristina Henkel.

Genusanalys av böcker på daghemmet Kastanjen

Antal böcker:	Antal flickor:	Antal pojkar:	Könsneutrala:
Huvudperson	8st = 32%	17st = 68%	–
Biroll	19st = 19%	37st = 37%	42st = 42%

Den första uppgiften var att göra en genusanalys av böckerna på daghemmet. På daghemmet Kastanjen i Åbo kunde man se att de flesta böckerna i deras bokhylla handlar om pojkar, 68% av de som hade huvudrollen i böckerna var pojkar, dvs. endast 1/3 var flickor. Också de som hade biroller i böckerna var oftare pojkar, 37% mot 19% flickor och 42% könsneutrala.

Observation av talarutrymme på daghemmet Kastanjen

	Flickor	Pojkar
Antal tilltal från pedagog	30	35
Barnet tar ordet själv	31	61
Tillsägelse/ Negativ uppmärksamhet		

Den andra uppgiften var att observera talarutrymmet för barnen. Det gjordes på Kastanjen

under ett tillfälle där pedagogen var medveten om att hon observerades. Det kan bidra till att pedagogen gav ordet nästan lika ofta till flickorna som till pojkarna och inte gav negativa tillsägelser. Däremot tog pojkarna oftare själva ordet, dubbelt så ofta som flickorna. Här kan man gärna göra uppgiften även så att man skriver namnet på barnen, flickornas efter varandra och pojkarnas efter varandra, så att man ändå får genusperspektiv. På så sätt ser man om det är vissa individer som får mer utrymme än andra, t.ex om det är endast en eller två pojkar som tar ordet själv, medan de andra pojkarna är tysta.

Med vad och vem leker barnen med?

Barnets namn	Val av material	Vem leker barnet med?

Den tredje uppgiften var bl.a. att observera vad barnen leker med och med vem. Det gjordes för att se om det fanns skillnader mellan flickorna och mellan pojkarna och för att tydligt se om flickor och pojkar leker med varandra och om alla har någon kompis att leka med. På Kastanjen märkte personalen på det här sättet t.ex. att ingen av flickorna lekte med lego.

Husmodellen

- 1 Gör en bild över utrymmet på dagiset
- 2 Observera var barnen och pedagogerna befinner sig genom att skriva in flicka, pojke och vuxna
- 3 Analysera bilden och fundera på om det behövs förändringar någonstans

Husmodellen gjordes för att få en bild av var barnen leker på daghemmet och var sakerna är placerade. Via den får man också reda på var de vuxna befinner sig på daghemmet och om det finns platser där de vuxna inte är.

Här märkte personalen på Kastanjen att det i kuddrummet endast lekte pojkar och att ingen från personalen var med i rummet. Det här såg de som problematiskt och som en konkret sak att försöka utveckla till det bättre.

Videofilmning

Efter Henkels tredelade utbildning började vi filma med videokamera på båda daghemmen för att få en realistisk bild av hur personalen på våra daghem bemöter barnen i olika situationer. På det ena daghemmet filmade en person från Folkhälsan korta snuttar av olika situationer, 5-20 min per gång. På det andra daghemmet filmade de först själva, men senare filmade projektansvarige från Folkhälsan. Vi märkte att då de filmade själva, så att de satte kameran på ett stativ utan att bevaka den, var det många barn som gick framför den och filmerna blev svåra att titta på. De hade inte resurser att ha en person som stod bakom kameran. Det skulle säkert gå bra att filma, utan att ha en person bakom kameran om man riggade upp kameran nära taket och om man sedan kom ihåg att stänga av den efter lämpliga stunder, så att materialet inte blev alltför långt. Tjugo min per situation räcker mer än väl kom vi till och det visar även de svenska erfarenheterna av liknande projekt. Det viktiga var att kameran riktades emot en person från personalen så att man såg hur hon bemötte barnen. Kameran fick vara stilla hela tiden.

Vi gick sedan igenom materialet på Folkhälsan och valde ut vissa bitar som vi ville titta på tillsammans med personalen på daghemmet. De bitar vi valde att gå igenom innehåll såväl positiva saker som saker man kunde förbättra och diskutera. Vi valde filmsnuttar som beskrev vardagliga situationer på daghemmet.

Genomgång av filmmaterialet

Den första gången vi tittade på filmerna tillsammans med personalen på båda daghemmen var Kristina Henkel med och handledde. Under handledningen fick personalen tips på konkreta metoder och lösningar för att komma vidare.

På daghemmet i Grankulla delade vi in stora och lilla sidan i olika grupper med två handledare per grupp. Vi tittade i båda grupperna på två korta filmsnuttar med olika personer från personalen i huvudrollen. Sedan fick de som var filmade säga vilka tankar filmen väckte och efter det fick de andra kommentera. Sedan diskuterade vi tillsammans vad vi sett, vad som var positivt och vad som eventuellt kunde göras på ett annat sätt och varför. Diskussionerna var givande, men vi ansåg att de som inte deltagit i Henkels tredelade utbildning och inte var insatta i ämnet mer hade ett behov av att försvara sig och sitt agerande än att lära sig, utvecklas och fundera på nya metoder. Det kändes som om de inte var färdiga för en förändring, eftersom de inte riktigt förstod varför den skulle göras. På det andra handledningstillfället med genomgång av filmerna hade någonting hänt och de förstod bättre vad det var frågan om och var villiga att utvecklas.

På daghemmet i Åbo såg filmerna redan annorlunda ut. Man såg i deras ageranden att de deltagit i Henkels utbildningar och att de utvecklat sina metoder och bemötte barnen därefter. Det skulle här ha varit intressant att ha filmat dem före utbildningen för att kunna jämföra. Men det viktiga är trots allt ändå slutresultatet, att bemötandet av barnen är mer jämställt.

Även här fanns det situationer som väckte diskussion och bemötanden som kunde göras på andra sätt för att vara mer jämställda. De situationer vi tyckte var viktiga att filma var samling, badrum, fri lek, pyssel, påklädning och matsituationer. Filmningarna gjordes flera gånger på båda daghemmen för att få ett brett material.

6. Resultatdiskussion

Analyser av filmerna

I filmerna kan man tydligt se att barnen ibland bemöts olika beroende på om de är pojkar eller flickor. Förstås bemöts inte heller alla pojkar eller alla flickor lika, men skillnaderna mellan könen var mer markant. Vissa barn får mer plats och mer makt än andra. Skillnaderna kommer mer fram i materialet från daghemmet i Grankulla än från Åbo.

Vi såg att pedagogerna benämner och delar ofta in barnen i ”pojkar” och ”flickor”. De pratar mer med flickorna, mer diskussioner, medan pojkarna oftare får korta kommandon. Pojkarna ges mera plats, de får ordet oftare och får välja oftare. Flickorna förväntas klara sig själva bättre och vara mer hjälpsamma, medan pojkarna förväntas vara bråkigare och tillåts leka längre t.ex. istället för att städa. Vissa leksaker och utklädningskläder används endast av flickor eller endast av pojkar. Vi såg även att pojkarna lättare får hjälp vid på- o avklädning utan att be om det

Film om städning

En filmepisod från daghemmet i Grankulla visar hur förskolebarnen leker och pysslar och avslutar för att städa undan. Pedagogен sitter vid bordet med fyra flickor som pysslar med pärlor. Hon pratar med dem och sitter med ryggen emot tre pojkar som sitter på golvet och leker. Hon ser inte vad pojkarna gör och pratar inte med dem.

Pedagogen ber tillsammans med en annan pedagog, som kommit och satt sig med pojkarna på golvet, barnen att börja städa undan. Flickorna vid bordet börjar städa sina saker, medan pojkarna på golvet fortsätter att leka. Pedagogen bredvid dem städar. Snart kommer en av flickorna till de som är på golvet och pedagogен frågar henne om hon städade undan sina saker. Flickan, som redan städade undan sina egna saker, börjar städa undan leksakerna på golvet tillsammans med pedagogен, medan pojkarna fortsätter att leka. Flickan och pedagogен städar alltså undan de saker som pojkarna lekt med, utan att de hjälper till.

Här kan man se att pojkarna i början då leken håller på inte får samtal eller uppmärksamhet av pedagogerna. Den ena pedagogен sitter med ryggen emot dem och då den andra pedagogен kommer och sätter sig med dem talar hon inte med dem, utan börjar städa. Man kan se att uppmaningen att börja städa inte är så klar och tydlig, ändå är det tydligt att flickorna genast

reagerar medan pojkarna inte gör det.

Under handledningen med Henkel funderade vi på hurdant system som kunde underlätta städningssituationerna så att alla skulle lära sig att ta ansvar och för att undvika att någon tar ansvar för andras saker som flickan på filmepisoden. Pedagogerna beslöt sig för att testa med att ha en ”städklocka” som de skulle ringa i då barnen förväntas börja städa. Alla borde höra den lika bra och då systemet kom igång i praktiken visade det sig fungera väldigt bra.

Film om avklädning i tamburen

Från samma daghem finns en filmepisod då barnen kommit in från gården på vintern och klär av sig ytterkläderna. I början hjälper en pedagog två flickor och diskuterar med dem. Med på bilden finns även en pojke, men honom talar pedagogen inte med och hjälper inte heller honom. Han står och försöker skaka av sig sin halare, men ber inte om hjälp. Snart kommer två pojkar springande emot pedagogen, som omfamnar den ena pojken och klär av honom ytterkläderna, utan att han ber om det. Pedagogan använder korta kommandon åt pojkarna som: ”tossorna!”. Med i filmen finns även daghemmets yngsta barn en flicka på tre år, hon blir erbjuden hjälp men svarar inte. Hon sköter sig själv, även om hon har problem med att få handskarna och sockorna upp på hyllan som är högt uppe. Hon försöker kasta dit dem. Från ytterdörren hör man hur en pedagog ropar: ”Jag börjar skicka in lite flickor nu”

Det här var en ganska tydlig situation där pedagogerna själva såg hur olika de bemötte flickorna och pojkarna. På det här sättet lär sig inte alla barn att klä på och av sig. En del får hjälp genast, medan andra får vänta eller klara sig själv. Alla barn får inte träna i att vara verbal genom diskussioner med vuxna. Dessutom delade pedagogerna in barnen i pojkar och flickor. Man hörde hur en pedagog ropade att hon skickar in lite flickor. Man kan fundera vad barnens kön har för betydelse i den här situationen. Är det lättare att först skicka in flickor medan det är färre pedagoger inne för att hjälpa eller har det ingen betydelse? Varför delar hon då in dem i grupper enligt kön? För barnen skulle det vara viktigt att de fick vara egna individer och inte en del av gruppen flickor eller pojkar.

Film om födelsedagssamling

Situationen utspelar sig på daghemmet Kastanjen i Åbo. Det är samling för de stora barnen och ett barn har födelsedag. Han fyller sju år. Han har en krona och en röd mantel på sig. En pedagog leder samlingen och barnen sitter på bänkar i en hästsko. Framför dem sitter födelsedagsbarnet och bredvid honom står pedagogen. Det går lugnt till och barnen vet hur de ska bete sig. Då födelsedagsljusen tänds vet alla när de ska börja räkna. De har gått igenom systemet tidigare och det fungerar. Barnet får själv välja i vilken språkordning födelsedagssången sjungs, svenska, finska och engelska.

Pedagogen bemöter barnen positivt, hon säger inte nej när andra pratar, utan ”bra att ni vet, men nu är det Villes tur”. De andra barnen är ändå inte delaktiga i firandet. Pedagogan koncentrerar sig helt på födelsedagsbarnet och de andra har ingen uppgift eller delaktighet.

I slutet av samlingen får födelsedagsbarnet välja i vilken ordning barnen går till lunch. Han väljer först en större pojke, sedan flickor och pojkar om vartannat. Ett barn blir ensamt på en bänk då de andra fått gå. Han blir vald till sist. Barnet valde inte först alla pojkarna, utan även flickor i början. Det tyder på att barn på det här daghemmet ännu i sju-års åldern kan vara kompis med barn av annat kön.

Under handledningen med personalen funderade vi på hur man kunde göra det här annorlunda, så att alla barnen skulle vara delaktiga och så att födelsedagsbarnet inte skulle få en makt att välja, som betyder att något annat barn inte blir vald? Kan man låta barnet välja på något annat sätt? T.ex. dra kort, färger, ålder mm. Kunde de andra barnen t.ex. få ge fantasipresenter åt födelsedagsbarnet? Födelsedagsbarnen får välja om de vill ha på sig en röd kungsmantel, en ljusröd mantel, en kungskrona eller en prinsesskrona. Under handledningen funderade vi om kläderna kunde vara något annat än kung/drottning tema, eftersom barnen då har svårt att välja annat än det som förväntas av dom som flickor eller pojkar. Speciellt pojkarna har svårt att välja annat än kungskläder. Man kunde kanske bredda lite på konceptet så att barnen fick fler valmöjligheter som inte är så könsstereotypa.

Koppling till forskning

Enligt fil.dok. Annika Månsson, som skrivit sin avhandling om Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv, blir flickorna mer synliga under de delvis vuxenledda situationerna jämfört med de helt vuxenledda situationerna. t.ex. under måltidsstunderna och på- och avklädningssituationer. Enligt Månsson dominerar pojkarna ofta på de helt vuxenledda situationerna, t.ex. samlingarna. De dominerar talarutrymmet, pedagogerna följer upp och förstärker deras initiativ genom blickkontakt eller nya frågor och de nämner pojkens namn. De delvis vuxenledda situationerna har en jämnare fördelning av barnens signaler om kontakt med pedagogerna, även om även de dominerades av pojkarna. Enligt Månsson överlämnas vuxenledningen ibland tillfälligt åt pojkar. (Månsson 2000)

Det här såg även vi i pilotprojektet. Ett exempel är en samling då pedagogen frågar en pojke som sitter i hennes famn om flickans val av sång är bra och om hon själv får visa tecken med handen till en sång de ska sjunga. Då han säger nej, säger hon ”snälla” och försöker övertala honom att gå med på det. Vissa pojkar ges mer plats vid samlingarna och styr ibland hela samlingarna, utan att det varit meningen och ofta utan att pedagogerna registrerar det, även om barnen kanske bara är tre år gamla.

Forskningar från Sverige visar att pojkar oftare får hjälp med på- och avklädning utan att be om det, medan flickor i större grad får lära sig att klara sig själv. I videofilmningssituationer på olika daghem i Christian Eidevalds avhandling (2009) fick flickor hjälp med påklädningen utan att fråga 3 gånger, medan pojkar fick hjälp 62 gånger utan att be om det. Enligt

genuspedagogen Kajsa Wahlström får flickor däremot oftare samtal av pedagogerna, medan pojkarna får nöja sig med korta kommandon (Wahlström 2003).

Det här såg vi även i våra filmer. Det fanns flera situationer, förutom avklädningen som beskrivs tidigare, där pedagogerna satt med flickorna och diskuterade med dem. Pojkarna kunde de sitta med utan att alls tala med dem, men istället koncentrerade på att hjälpa dem. De fick ofta också korta kommandon som i exemplet ovan. På basen av forskningsresultaten kan man tänka sig att pojken i exemplet tidigare, som inte bad om hjälp och försökte skaka av sig halaren, men inte såg ut att riktigt lyckas kanske var van vid att få hjälp utan att be om det och väntade på att det skulle hända även nu.

Förändringar på daghemmen

Föreståndaren på daghemmet Kastanjen ansåg före pilotprojektet startade att daghemmet var jämställt och att alla barn bemöttes lika oberoende av vilket kön de tillhörde. När projektet kört igång och personalen fått utbildning om jämställdhet märkte personalen att alla inte blev lika bemötta, utan det fanns skillnader i hur flickor och pojkar bemöttes och de gavs olika förutsättningar och möjligheter.

Efter att konsekvent ha jobbat med jämställdhet på daghemmet Kastanjen var resultaten enligt personalen att bemötandet av barnen har blivit annorlunda, mer jämställt. Flickor och pojkar bemöts mer lika än tidigare. Personalen har fått en medvetenhet som påverkat barnen positivt.

Barnen behöver inte längre framhäva sig, utan det uppstår mer diskussioner. Kocken på daghemmet poängterade att pojkarna inte mer kommer in till honom för att framhäva sig själva, utan mer för att allmänt diskutera. Det här innebär mindre press för dem. Eftersom barnen får uppmärksamhet av personalen för andra saker än sitt utseende behöver barnen, det gäller speciellt flickorna, inte mer klä sig i fina kläder då de kommer till daghemmet. De blir bekräftade ändå. Barnens kläder har även blivit mer varierande och könsöverskridande.

Personalen har även märkt att leksakerna blivit mer könsneutrala. Flickor och pojkar leker mer tillsammans och blandat med alla leksakerna. Under projektets gång märkte personalen, via en hemuppgift, att inga flickor leker med lego. De började medvetet introducera flickorna till lego och efter en tid ville även flickorna leka med dem. Det är ett exempel på hur personalen medvetet kunnat förändra och ge barnen fler möjligheter genom att visa hur man leker med olika saker och genom att inte utgå ifrån att barnen inte vill något för att de tillhör ett visst kön.

Efter att personalen i en annan hemuppgift märkt att endast pojkar leker i kuddrummet och att det går så vilt till där att ingen från

personalen vill vara på plats, förändrades situationen. De hade omedvetet undvikit rummet och inte sett att det inte var några flickor där. Personalen förändrade rummet, så att alla barn ville vara där och också personalen. Rummet hade varit problematiskt och något ingen orkat fundera på tidigare. Nu blev det lugnare, mer vuxennärvaro också för pojkarna, medan de fortfarande trivdes där.

Personalen gjorde sommaren 2010 ett studiebesök till daghemmet Svarta Grisen i Stockholm, som jobbar med genuspedagogik. Besöket var viktigt och lärorikt för personalen och deras fortsatta arbete på Kastanjen.

Utmaningar:

- Har varit svårt för flickorna att komma med i lekar med lego. Endast pojkar lekte med lego och sjörövarskeppet.
- Svårt att låta bli att använda uttryck som ”hej flickor” och ”hej pojkar”.
- Svårt att pipa varandra (påpeka om någon gör något man kommit överens om att försöka undvika).
- Svårt att hitta balansen i vad man ska läsa för barnen. En utmaning att byta ut han mot hon i sagor, svårt att få det att flyta.
- Svårt för pojkar att använda utklädningskläder som är traditionellt för flickor.

De konkreta metoder som Kastanjen koncentrerat sig på för att komma vidare har, förutom utbildningarna och uppgifterna som hört till dem varit:

- Att hela personalen koncentrerar sig på en metod i taget i två veckor per metod. Tiden är utsagd och en person från personalen utses som ansvarig för varje metod och tidsperiod.
- Den första metoden var att pipa varandra varje gång någon använder uttrycket pojkar eller flickor åt en grupp med barn.
- Den andra perioden försökte personalen att undvika ordet INTE under vissa bestämda situationer varje dag, t.ex. under måltider eller på- och avklädning.
- Under den tredje perioden observeras barnens talarutrymme. En person observerar i en viss vuxenledd situation, t.ex. vid samling och drar streck för varje gång en pojke eller en flicka tar ordet och i en annan kolumn för varje gång de får ordet av pedagogen. Det här görs även gärna så att man också skriver upp barnets namn, så man ser resultaten på individnivå.
- Danskjolar sys åt barnen och nya kläder sys åt familjedockorna.
- Fundera på hur man kan bredda förrådet med rollkläder, så att det finns mer

utrymme för olika val.

- Försöka göra det mer möjligt för flickorna att leka med lego och piratskeppet om de vill.

Även personalen på daghemmet i Grankulla har sett positiva förändringar efter arbetet med jämställdhet. Personalen har blivit mer medveten om sitt bemötande av barnen och det har skett förändringar i miljön.

7. Konkreta arbetsmetoder

Sammanställning av Kristina Henkels metoder

- Att "pipa" sina kolleger. Att synliggöra genusfallor och diskutera senare om vad som hände och att kunna skratta åt sig själv.
- "Stopphanden" då man vill öva på turtagning. Viktigt att introducera metoden till barn och föräldrar och att ge barnen positiv bekräftelse då de klarar av att vänta på sin tur. Markera mot den som avbryter, medan du behåller fokus på den du talade med. Sedan ger man positiv uppmärksamhet åt den som fick vänta.
- Skrikträd, skrikvrå eller stamp i golvet för att uttrycka ilska. Motsatsen ett gose- eller ledsendjur för att krama då man har svårt att uttrycka sorg. Viktigt att alla barn får uttrycka alla slags känslor och att pedagoger inte "tolkar".
- Introducera nya leksaker för barnen, över könsgränserna. Berätta hur man använder dem, precis som vi gör med vattenfärger t.ex. eller delta själv i leken och visa. Flickor blir inte alltid visade hur traditionella pojkleksaker används och tvärtom.
- Ändra om platserna för leksakerna och blanda dem, så att barnen kan skapa nya lekar lättare. Ha inte flick- och pojkleksakerna skilt.
- Låt flickor och pojkar vara vänner/kompisar utan att tillskriva dem rollen som "par". Jämför med den inre likheten människor emellan, hudfärg, religion etc. spelar ingen roll – alla får leka tillsammans.
- Försök minska på tävlandet speciellt för pojkar, uppmuntra till samarbete istället.
- Bekräfta barnet som den person det är - inte utseendet eller prestationerna, duktighet.
- Uppmärksamma egenskaperna och aktiviteten istället. Ställ frågor istället för att berömma prestationen – vad föreställer teckningen? vilka färger har du använt?
- Blanketter och listor på dagiset så att alla är inkluderade (mamma-mamma, pappa-pappa, ensamstående) Till vem ringer vi när barnet blir sjukt? 50/50?
- Bredda din egen könsroll – skulle du ha gjort samma ifall det varit en flicka/pojke?
- Diskutera med barnen – hur var det förr, vad fick män och kvinnor göra. Hur skiljer det sig ifrån idag? Ta konkreta exempel från t.ex. sagor.

- Byt ut ordet INTE, ställ en fråga istället, hur tänkte du? Eller räkna till 3-10-20...Skapa ja-regler; du får gå här, i skrikvrån får man skrika, i korridoren får du springa.
- Gör en förteckning på hurdana böcker/sagor ni redan har på dagis, vilka roller förekommer i dem. När det är dags att skaffa nya sagor, välj det ni har minst av.
- Lär vi ut till barnen hur man är en bra lyssnare? Fråga barnen - vad tror de? Tålmodig, titta på den som pratar, att man är tyst och att kommentera lite (mm... jaa.. kroppsspråk), svara på frågor och sitta still. Diskutera och öva. - Tårtbit från en rund kaka – de som är bra på att prata får ett extra ansvar för att lyssna och tvärtom. (fungerar bra med barnen när man funderar på jämn fördelning)
- ”Talarsten” - Hålla i ngt föremål som hjälper barnen att komma ihåg vem det är som ska prata – då har de andra ansvar för att lyssna. Viktigt att barn har lov att säga ”pass”.
- Att jobba systematiskt kommer med tiden att leda till att de blyga barnen kommer att våga ta plats. Att hjälpa barnen att avsluta och ge över/fördela ordet till följande barn. Att räcka upp handen metoden är problematisk då en del barn vågar och ropar medan andra inte tycker om att räcka upp handen, vågar inte, tycker det är töntigt... Då är det bättre att pedagogen fördelar ordet jämt mellan alla barn.
- Konflikt , vad hände, hur känns det för mig, vad skall göras, t.ex. Du tog min spade - Jag blev ledsen - Ge tillbaka min spade

Husmodellen, kartläggning av den fysiska miljön

Husmodellen kommer från JämO och synliggör var barn/elever och personal befinner sig på och hur de använder den pedagogiska miljön.

- Tag ett stort, vitt papper och gör en förenklad skiss över förskola/skolan och utemiljön. Namnge olika utrymme och rita in dem på skissen. En förskola eller fritidshem kan rita in alla sina utrymmen och rum.
- Markera med färger eller symboler var flickor respektive pojkar tycker om och brukar vara och var de ogillar eller inte brukar vara.
Med yngre barn gör pedagogerna detta själva, medan äldre barn/elever kan delta i kartläggningen. De kan få ett antal post-it lappar eller färgpennor och enskilt eller i grupp få markera på skissen. Gruppernas kartläggning sammanställs på ett stort, gemensamt papper.
- Markera med symboler (till exempel papperspengar) var förskola/skolan har lag ner stora eller små resurser, till exempel i utrustning.
- Samtala med barnen/eleverna och fördjupa den bild som träder fram. Det kan vara bra att göra det i flick- respektive pojkggrupper, eftersom det kan finnas maktrelationer som hindrar samtalet.

Att reflektera över:

- Vilka platser och aktiviteter gillar flickor respektive pojkar? Vad är det de gillar där?
- Vilka platser och aktiviteter undviker flickor respektive pojkar? Vad är det de ogillar?
- Finns det kränkande situationer kan det finnas på de platser som ogillas? På vilket sätt blir de kränkta? Används härskartekniker? Vilka då?

källa för husmodellen: <http://www.jamstalldskola.se/arbete-jamstalldhet/steg1-kartlaggning.shtml>

Med vad och med vem leker barnen

skapa ett schema där alla barn listas samt ett spaltutrymme att fylla i vilket material barnet använder sig av och en spalt med möjlighet att skriva in vem barnet leker med.

-Utgående från era observationer kan ni lägga märke till vilka barn som leker med många olika barn, vilka barn som alltid leker med samma och vilka barn som bli utanför.

-materialinsamlingen. reflektera över vilka färdigheter övar barnet/barnen med de olika materialen och hur kan vi arbeta så att alla barn får möjlighet att träna många olika färdigheter.

Valstund

Pedagogerna organiserar olika "lekstationer" som stimulerar olika färdigheter. Pedagogerna presenterar de olika "lekstationerna". Sedan får varje barn välja ett (1) kort/färg/föremål som representerar en "lekstation". Varje station har begränsat med deltagare (dvs kort/föremålen är begränsade). Vid varje valstund har organiserad valordning så att alla barn får någon gång välja först, andra tredje osv. Lekstationerna fungerar som organiserade lekar där vuxna finns med för att ge lekinspiration.

Valstundens funktion enligt Kristina Henkel är att:

- alla får vara med (man kanske hittar en ny kompis för dagen)
- barnen får upptäcka nya kompisar och prova nya roller
- breddar könsrollerna
- ökar kreativiteten och fantasin
- barn får arbeta och leka ostört (barn behöver inte ha "koll" på andra barn)
- ett tillfälle att träna samarbete

8. Utvärdering

Allmänt

Projektet har tagit längre tid än planerat. Daghemmen har haft mycket annat på gång samtidigt och behövt tid för att utföra allt, men de har också behövt tid för att processa innebörden. Vissa metoder har de inte velat ta till sig genast, men efter en tid har de varit färdiga för dem. Det tar tid att ändra sina värderingar och förhållningssätt och det har varit bra att inte behöva påskynda den processen. Ibland kunde arbetet ändå ha gjorts lite effektivare för att få bättre

resultat, speciellt hade vi gärna jobbat mer med daghemmet i Grankulla.

Resurserna från Folkhälsans sida har inte varit så stora. En del av pilotprojektet var två anställda engagerade, men efter att den ena ifrån verksamheten ”Hälsofrämjande daghem ” blev moderskapsledig, har det i huvudsak varit projektledaren som skött arbetet vid sidan om andra uppgifter. Arbetet skulle ha fortskridit effektivare om det skulle ha funnits mer resurser för det.

Skillnaden hos de två daghemmen var stor. Från Kastanjen deltog hela personalen i Henkels utbildningar, gjorde hemuppgifter samt läste böcker om ämnet. Daghemmet i Grankulla hade flera personer som inte alls var delaktiga i processen, förutom handledningarna på daghemmet, och som inte var insatta i ämnet. Det mesta hängde på de två personer som deltog i utbildningarna. Vi trodde att den övriga personalen blev mer informerad om innehållet i Henkels utbildningar. Vi borde mer aktivt ha följt upp och informerat för att få ett bättre resultat genast från början.

Även förändringar i personalen har varit betydelsefulla. I Grankulla har flera från personalen slutat, bland dem den ena som deltog i Henkels utbildningar. Det har påverkat arbetet negativt. På Kastanjen har de fått en ny till personalen, men hon har satts bra in i arbetet med jämställdhet. Det gjorde också att personalen såg hur långt de själva kommit i arbetet, då de hade någon att jämföra med.

Projektet har gett goda resultat. Förutom att erfarenheter, kunskap och metoder kunnat spridas via utbildningar och media till många daghemspedagoger, föräldrar, andra intresserade och beslutsfattare har pilotdaghemmens personals inställning och arbetssätt och därmed barnen och hela daghemmen utvecklats och förändrats positivt.

Henkels utbildningar

Efter Kristina Henkels tredelade utbildning bad vi deltagarna att fylla i en utvärdering. Vi fick mycket positiv respons för utbildningarna. Önskemålet från vår sida var att det skulle komma fler från varje daghem på utbildningen och det syntes i feedbacken att det var välmotiverat. De som kom ensamma saknade någon att dela kunskapen och de nya tankarna med. De såg det som en utmaning att motivera resten av personalen, som inte deltagit, att ändra på sitt arbetssätt och sina värderingar. Enligt de flesta deltagarna gav utbildningarna ny kunskap, väckte många tankar, inspirerade och gav nya idéer och tips. De konkreta exemplen var till hjälp för många och de kände att de fått verktyg och kunskap för att jobba vidare med jämställdhet på sina daghem.

9. Synlighet och expertis

Projektet har fått mycket synlighet i media både på finlandssvenskt och på finskt håll.

Tv:

- Min morgon, oktober 2010
- Turku Tv:s Åktur, oktober 2010
- Medverkan i Seportage i FST5, sänds 5.1 2012

Radio:

- Radio Vegas Familjeliv, oktober 2010
- Radio Suomi, september 2011
- Yle Puhe, september 2011
- YLE Uutiset, oktober 2011

Tidningar:

- Artikel om pilotprojektet i ÅU, oktober 2010
- tidningen Opettaja, 23.6 2011
- Helsingin Uutiset, 17.8 2011
- Länsiväylä 17.8 2011
- omnämnande i Aamulehti i september 2011 (kom även i Lapin Kansa, Kainuun Sanomat och Satakunnan kansa)
- intervju av projektledaren i tidningen Kaksplus oktober 2011

Projektledaren har skrivit ett kapitel ”Att arbeta för ett mer jämställt daghem” till MLL och Folkhälsans mobbningsförebyggande handbok ”Mobbar även små barn?”

Ett samarbete startades med Kvinnosaksförbundet Unionen, som hade ett jämställdhetsprojekt på daghem hösten 2010 till våren 2011. Projektledaren från Folkhälsan var medlem i projektets referensgrupp och har varit med i en expertgrupp om jämställdhet i skola och i småbarnsfostran på Social- och Hälsovårdsministeriet sedan hösten 2010.

Slutord

Folkhälsan har varit föregångare med arbetet med jämställdhet på daghem i Finland. Det har funnits ett stort intresse för temat och arbetet av daghemspersonal, föräldrar och media. Projektet har fått mycket uppmärksamhet i media både på svenska och på finska. Det har visat sig vara ett viktigt arbete med positiva resultat för barnens välbefinnande och för vardagen på daghemmen. Jämställdhetsarbetet stöder och används även som en metod i Folkhälsans mobbningsförebyggande arbete på daghem.

Under pilotprojektets gång har Folkhälsan samlat viktigt material, ny kunskap och expertis,

som tidigare saknades i Finland. Det är nu viktigt att vi delar med oss av den expertisen och de erfarenheterna till daghemspersonal i Finland, främst till Folkhälsans egna daghem men även till andra. Det finns en efterfrågan på kunskapen, som vi som föregångare och experter borde kunna svara på i framtiden.

Våra förväntningar och ojämlika bemötande av flickor och pojkar, män och kvinnor kan resultera i att man har överseende med ”könsnormativa beteenden” och inte inser att det går att förändra. Det kan få negativa följder. Vi borde t.ex. inte tillåta någon att bråka eller bryta mot reglerna med motiveringen att det är så pojkar eller flickor är. Samma regler ska gälla för alla på daghemmet, oberoende av kön. Annars kan det hända att vi ingriper på olika sätt i flickors och pojkars konflikter eller bortförklarar mobbning med motiveringen att det ju är så pojkar/ flickor är.

Det är viktigt för hälsan att känna sig rättvist behandlad. Barn märker om de inte blir lika behandlade som andra. De märker vem som får prata mer, bestämma, välja, får mer plats och mer närhet. Vi såg i vårt projekt att pedagogerna på daghemmen, ofta omedvetet, bemöter barn olika beroende på om de är flickor eller pojkar och att det går att ändra på om man medvetet gör det. Bäst sker förändringen om man har en handlingsplan som man konsekvent följer. För att medvetandegöra var förändringar behövs är det viktigt att först göra olika observationer och kartläggningar på daghemmet. Speciellt effektivt är det att filma pedagogernas bemötande av barnen.

Alla barn borde bekräftas för den de är och inte för vad de gör, hur de ser ut eller vilket kön de tillhör. Då vuxna bekräftar barnet som den person det är stärker man barnets självkänsla. En sund självkänsla är grundläggande för hälsan. Barn borde få vara flickor och pojkar på det sätt de själva vill vara det. De borde få samma möjligheter och resurser för framtiden och de borde bli lika bemötta, oberoende om de är flickor eller pojkar.

Heidi Lunabba

Litteratur

Brade, Engström, Sörensdotter, Wiktorsson "I normens öga. Metoder för en normbrytande undervisning" Stiftelesen Friends 2008

Eidevalds Christian "Det finns inga tjejbestämmare - Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek" Avhandling 2009

Henkel Kristina "En jämställd förskola" Jämställt.se 2009

Henkel Kristina "Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2" Jämställt.se 2009

Månsson Annika "Möten som formar. Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv" Avhandling 2000

Svaleryd Kajsa "Genuspedagogik" Liber 2002

Wahlström Kajsa "Flickor, pojkar och pedagoger" Stockholm 2003

Wiktorsson Per Föreläsning om normer på "Genuspedagogik och normkritisk praktik i förskola/ skola. Höstsymposium" 1-4.11 2010